

Ks. dr hab. Grzegorz Bachanek, prof. ucz.
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w
Warszawie
Wydział Teologiczny

Recenzja pracy doktorskiej

Ks. Jerzy Grzegorz Tomoń

Rola ewangelicznych cnót Maryi w Jej współpracy z dziełem Zbawiciela według św. Jana Pawła II

Omawiana rozprawa doktorska została napisana w Katedrze Mariologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod kierunkiem o. dr hab. Grzegorza Bartosika, prof. uczelni.

Temat pracy wydaje się aktualny w obliczu kryzysu wiary, oddzielania wiary i życia chrześcijańskiego, przemilczania rzeczywistości grzechu, niedoceniań znaczenia świętości ludzkiej osoby, powierzchownego rozumienia „nowej ewangelizacji”. Te zjawiska występują w szczególności w Ameryce Północnej, gdzie Doktorant prowadzi pracę duszpasterską. Stąd sięgnięcie do osoby i myśli św. Jana Pawła II. W jego mariologii można dostrzec związek Maryi z życiem chrześcijanina i całego Kościoła. W Niej można odnaleźć odpowiedź na trudne wyzwania stojące przed Kościołem naszych czasów.

I. PROBLEMATYKA I STRUKTURA PRACY

1. Temat rozprawy

Temat rozprawy brzmi: *Rola ewangelicznych cnót Maryi w Jej współpracy z dziełem Zbawiciela według św. Jana Pawła*

Autor zainteresowany teologią św. Jana Pawła II pragnie zbadać nauczanie papieża Polaka o Maryi w kontekście życia chrześcijańskiego, które jest drogą obejmującą słuchanie Słowa, przyjęcie orędzia Bożego oraz działanie. W ten sposób ukazana zostanie rola wiary, nadziei, miłości, pokory i posłuszeństwa w życiu Najświętszej Maryi Panny. Praca nie tylko ukazuje ewangeliczne cnoty Maryi podczas Jej ziemskiego życia, ale także Jej służbę Kościołowi wszystkich epok a szczególnie obecnej. Cnoty Maryi stanowią wzór dla Kościoła i współczesnego chrześcijanina.

Poprzez swoje badania autor chce także odpowiedzieć na formułowane wobec Jana Pawła II zarzuty w środowisku północnoamerykańskim oraz pogłębić rozumienie „nowej ewangelizacji” na polu pastoralnym.

2. Struktura pracy

Pracę po spisie treści i wykazie skrótów rozpoczyna obszerna bibliografia obejmująca 55 stron (s. 10-54).

We wstępie (s. 55-69) Autor przedstawia aktualność podejmowanej problematyki oraz cel swojej rozprawy. Na tle stanu badań ukazuje *novum* pracy. Omawia zastosowane przez siebie metody badawcze. Opisane zostają źródła, a także przedstawiona struktura dysertacji. Wewnętrzny podział wstępu nadaje mu większą czytelność.

Poza spisem treści, wykazem skrótów, bibliografią i wstępem, praca składa się z czterech rozdziałów i zakończenia.

Pierwszy rozdział zatytułowany: *Obecność i rola Ducha Świętego w zaangażowaniu Maryi w dzieło zbawcze Jej Syna* (s. 70-122) ukazuje działanie

Ducha Świętego w Maryi umożliwiające Jej udział w zbawczym dziele Jezusa Chrystusa. Został on podzielony na dwie części. Pierwsza dotyczy Niepokalanego Poczęcia, tajemnicy Wcielenia, nawiedzenia św. Elżbiety, wesela w Kanie Galilejskiej i tajemnicy paschalnej. Druga dotyczy misji Maryi w czasie Kościoła po Wniebowstąpieniu Chrystusa, a więc Pięćdziesiątnicy, duchowego macierzyństwa Maryi, Jej uczestnictwa w pośredniczącej misji Ducha Świętego, Jej roli jako wzoru życia w „Duchu Świętym” i Pierwszej Charyzmatyczki.

Drugi rozdział: *Słuchanie Boga fundamentem zaangażowania Najświętszej Maryi Panny w misję zbawczą Jej Syna* (123-173) poświęcony jest słuchaniu przez Maryję Słowa Bożego. To słuchanie w pokorze zostało ukazane jako fundament relacji Maryi z Bogiem. Z tego słuchania zrodziła się wiara Maryi będąca siłą sprawczą Jej działania. Druga część tego rozdziału została poświęcona znaczeniu słuchania Słowa na wzór Maryi dla współczesnego Kościoła. Pokora i wiara Maryi stanowią wzór dla Kościoła i dla konkretnego chrześcijanina. Przyjęcie tego wzoru ma zasadnicze znaczenie dla działalności ewangelizacyjno-misyjnej.

Trzeci rozdział: *Przyjęcie woli Boga, posłuszeństwo i przymierze z Nim początkiem zaangażowania w dzieło zbawcze Jej Syna* (s. 174-222) poświęcony jest przyjęciu przez Maryję woli Bożej. Jej posłuszeństwo w czasie ziemskiego życia zostało ukazane na tle Starego i Nowego Przymierza. Druga część dotyczy roli Maryi w posłuszeństwie Bogu Kościoła i konkretnego chrześcijanina.

Czwarty rozdział: *Obecność i czynna współpraca Maryi w dziele zbawczym Mesjasza* (223-275) dotyczy problematyki działania Maryi w relacji do Boga i ludzi. Została tu ukazana miłość jako motyw działania, a także towarzysząca działaniu nadzieja. W drugiej części ukazano służbę Maryi wobec pielgrzymującego Kościoła. Jest Ona znakiem nadziei i wzorem służebnej miłości.

Uwieńczeniem pracy jest *Zakończenie* (s.276-282), w którym Autorr podsumowuje swoje dzieło w punktach, formułując konkretne wnioski.

II. NAUKOWA WARTOŚĆ PRACY

1. Aspekt merytoryczny

Recenzowana praca jest oryginalnym opracowaniem. Najważniejsze osiągnięcia rozprawy są następujące:

1. Według Jana Pawła II ewangeliczne cnoty wiary, nadziei i miłości oraz cnoty pokory i posłuszeństwa stanowią podstawę współpracy Maryi z dziełem Zbawiciela. Szczególne znaczenie ma umożliwiająca słuchanie Boga cnota pokory.

2. Cechą charakterystyczną nauczania Jana Pawła II jest jego chrześcijański personalizm. Wyraża się on w szczególności w nauczaniu papieża o Maryi. Istnieje związek między analizami ludzkiej osoby przeprowadzanymi przez Karola Wojtyłę a papieską mariologią. Doświadczenie obecności i miłości Bożej w życiu Maryi wskazuje na możliwość doświadczenia Bożej obecności przez każdego współczesnego chrześcijanina.

3. Maryja jest zjednoczona z Osobą Ducha Świętego tak podczas swojego ziemskiego życia jak i późniejszej misji.

4. Słuchanie Słowa Bożego było dla Maryi fundamentalne. Także dla współczesnego chrześcijanina postawa otwartego, pełnego pokory serca jest koniecznym warunkiem spotkania żywego Boga.

5. Rodząca się ze słuchania Słowa wiara Maryi stanowi wzór dla współczesnych chrześcijan, a przyjęta staje się podstawą działalności ewangelizacyjno-misyjnej.

6. Maryja przez swoje posłuszeństwo wobec woli Bożej polegające na wolnym i dojrzałym wyborze przyczynia się do zbawienia świata i wskazuje drogę współczesnym uczniom Chrystusa. Posłuszeństwo Maryi jest ukazane w kontekście Przymierza.

7. Działanie Maryi jest ściśle związane z Jej nadzieją, pełnią ufności wobec Bożej Opatrzności oraz miłością będącą siłą sprawczą działania.

8. Osoba Maryi jest równocześnie wzorem do naśladowania i Matką troszczącą się o swoje dzieci i prowadzącą je do Chrystusa.

9. Nauczanie Jana Pawła II o Maryi ma wyraźny rys duszpasterski i znaczenie praktyczne. Pomaga chrześcijanom żyjącym we współczesnym świecie

odpowiedzieć tu i teraz na Boże zaproszenie. Treści dogmatyczne mają swoje duchowe i pastoralne konsekwencje.

10. Dokumenty Soboru Watykańskiego II należy odczytywać w świetle Pisma Świętego i Tradycji Kościoła.

Generalnie rozprawa napisana jest wnikliwie i rzetelnie, a badane zagadnienia są przedstawione i uzasadnione w sposób właściwy. A na szczególne docenienie zasługuje rozdział drugi. Tym niemniej można sformułować także pewne zastrzeżenia:

Niespieszna refleksja obejmująca temat z wielu stron przybliży myśl Jana Pawła II. Tym niemniej praca raczej relacjonuje myśl papieża trochę unikając syntezy. Niezbyt często stawiane są pytania.

Autor szeroko korzysta z literatury przedmiotu. Służy ona oświeceniu myśli papieża. Natomiast nie widać zaprezentowania własnego zdania zdobywającego się na otwartą polemikę z istniejącymi opracowaniami. Nie zawsze wyraźne jest oddzielenie myśli papieża od myśli innych autorów (s. 165-166).

We wstępie Autor podejmuje dyskutowaną kwestię tytułu *Współodkupicielki*, ale w zakończeniu czy w podsumowaniu rozdziałów nie wraca do tego tematu (s. 56).

Autor wydaje się nie dostrzegać doktorów Kościoła w starożytności chrześcijańskiej (s. 76).

Niektóre sformułowania pracy wydają się dyskusyjne: *Jest on [człowiek] podmiotem, który działa w pełnej świadomości tego, kim jest...*(s. 173). Budzi wątpliwości określenie czasu między przymierzem z Adamem a przymierzem z Noem słowami: *Kilka wieków później...* (s. 180). Dalekie od precyzji jest sformułowanie: *Owe dwa twierdzenia, chociaż stoją w pewnej sprzeczności, stanowią pewną całość* (s. 179)

Pozytywnie należy ocenić sięgnięcie do analiz ludzkiej osoby zawartych w dziele *Osoba i czyn* (s. 175). Tym niemniej zabrakło wyjaśnienia relacji nauczania Karola Wojtyły do nauczania Jana Pawła II. Istnieje pewna niespójność między

tekstem pracy a bibliografią, gdzie *Osoba i czyn* została umieszczona w literaturze pomocniczej.

Papież formułuje swoją myśl w kontekście określonej, raczej trudnej sytuacji Kościoła i teologii. Ten kontekst wydaje się być obecny w pracy w niewielkim stopniu.

Generalna spójność myśli papieża nie wyklucza występowania w tej myśli pewnych napięć czy odmiennych ujęć w zależności od czasu albo podejmowanego tematu. To raczej nie zostało w pracy dostrzeżone.

2. Nowatorstwo rozprawy

Chociaż nauczanie Jana Pawła II doczekało się licznych opracowań, to temat roli cnót wiary, nadziei, miłości, pokory i posłuszeństwa Maryi w kontekście słuchania, przyjęcia i działania w nauczaniu Jana Pawła II nie został wcześniej zbadany.

3. Aspekt formalny

Także od strony formalnej praca zasługuje na uznanie. Struktura pracy jest przejrzysta. Rozprawę czyta się dobrze. Została napisana językiem płynnym i poprawnym. Bibliografia jest obszerna i wskazuje na szeroką znajomość publikacji mariologicznych. Zawiera także pozycje w języku angielskim.

Niemniej niektóre aspekty pracy wymagają korekty, stąd poniższe uwagi:

We wstępie zabrakło uzasadnienia, dlaczego poddano badaniu cnoty wiary, nadziei, miłości, pokory i posłuszeństwa. Niezbyt przekonująca jest część wstępu podejmująca kwestię aktualności problematyki. Określając cel pracy Autor wymienił cel główny, drugorzędny i trzeciorzędny. Bardziej właściwe byłoby skupienie się na

celu głównym i wspomnienie o chęci rozwiązania poprzez realizację tego celu również innych problemów.

Zakończenie rozpoczyna się od obszernego cytatu, który już wcześniej został w pracy zamieszczony (s. 276, 2, 55-56).

Znaczącym brakiem pracy jest brak podsumowań paragrafów (np. s. 137) oraz części rozdziałów. Zostały sporządzone podsumowania rozdziałów, chociaż nie zawsze ujmują one najważniejsze wyniki przeprowadzonych badań. W podsumowaniu trzeciego rozdziału występuje duża liczba odwołań (s. 221-222).

Dyskusyjne wydaje się sformułowanie pierwszej części pierwszego rozdziału: 1.1 *Zjednoczenie Maryi z Duchem Świętym w czasie Jej ziemskiego życia*, skoro dopiero druga część podejmuje problematykę udziału Maryi w wydarzeniu Pięćdziesiątnicy. Tytuł 1.1.3. *Duch Święty wspierający Maryję w zbawczym zjednoczeniu z Chrystusem podczas Jej ziemskiej pielgrzymki* powinien zostać inaczej sformułowany, np.: *Duch Święty wspierający Maryję w zbawczym zjednoczeniu z Chrystusem podczas Jego ziemskiego życia*. Także budzi wątpliwości rozważanie wniebowzięcia Maryi w rozdziale omawiającym Jej ziemskie życie (s. 244).

Zbyt często stosowane są duże litery (np. *sanktuaria Maryjne* – 172, s. 61, 110), także w spisie treści (s. 3), również w sposób wpływający na zrozumienie treści, ponieważ istnieje różnica między słowem Bożym a Słowem Bożym – s. 123). Zdarza się błąd w numeracji w spisie treści (Wstęp w spisie treści jest na s. 56, w rzeczywistości na s. 55). Występują błędy w odmianie (s. 56, 58, 62, 181), literówki (s. 61, 64, 67, 70, 78, 82, 103, 107, 111, 115, 118, 119, 127, 134, 165, 182, 184, 200, 213, 227, 228, 236, 237, 240, 245, 259, 266, 267, 272, 274, przypis 215 na s. 159-*Maricova* zamiast *Moricova*), stylistyczne niezręczności (s. 165), jakby niedokończone zdanie (s. 121), opuszczone słowa (s. 79), dodane niepotrzebnie słowa (s. 242).

Doceniając walory merytoryczne i formalne recenzowanej dysertacji, pragnę sformułować następujące kwestie do wyjaśnienia:

1. Autor rozważając temat wiary Maryi podejmuje kwestię Jej prób wiary. Na czym polegały próby wiary Maryi? Czy można je nazwać doświadczeniem pokusy?
2. Czy i jak wypowiadał się Jan Paweł II o Maryi jako *Współodkupicielce* i *Wszelchpośrednicze łask*?
3. W pracy dostrzeżono wypowiedź H. U. von Balthasara podkreślającego poprzedzanie Kościoła przez Maryję poprzez Jej ontyczne bycie (s. 202). Na ile ta ontyczna perspektywa jest obecna w mariologii Jana Pawła II?

WNIOSEK KOŃCOWY

Rozprawa doktorska Księdza Jerzego Grzegorz Tomonia jest owocem głębokiej naukowej pasji. Zarówno sama koncepcja pracy jak i jej realizacja zasługują na uznanie. Autor wykazał się dojrzałością naukową.

Dysertacja doktorska: *Rola ewangelicznych cnót Maryi w Jej współpracy z dziełem Zbawiciela według św. Jana Pawła II* spełnia merytoryczne i formalne wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Stąd stawiam wniosek o dopuszczenie Księdza Jerzego Grzegorz Tomonia do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

..... x. Grzegorz Bachanek .....

ks. dr hab. Grzegorz Bachanek, prof. ucz.

Warszawa, 3 czerwca 2024 r.